



באר ה"אור החיים הקדוש"

סדר לימוד ב"אור החיים" הקדוש כתקנת מורנו הגאון רבי אלימלך בודמן שליט"א

פרשת בהר בחוקתי פ"ה

חמתו על עצים ואבנים שזולת זה לא היה נשאר מישראל שריד ופליט ואם אין ישראל אין בית המקדש ולא ירושלים, לזה והיתה גאולתו של עם וגאולת הבית כי יש תקוה וישבו בנים לגבולם:

וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך: {כ"ה ל"ה}.

וכי ימוך אחיך וגו'. פרשה זו תעיר האדם על רוח ה' אחינו אשר שכן בתוכנו, ואמר כי ימוך אחיך שהוא רוח החיים אשר נטע בתוכנו לחיותנו, אם ראה האדם כי לא האיר בתורה ולא במצוות כי אין עני כי אם מן התורה והמצוות, ומטה ידו והחשיך אורו והודו, עמך פירוש לצד היותו עמך הוא שנתמוטט שזולתך היה אורו מאיר מסוף העולם ועד סופו, ותמצא שיבקש ה' להחזיר לו הרוח כאשר נתנה כאומרו {קט"ז י"ז} והרוח תשוב וגו' ואמרו ז"ל {קט"ז ק"ג} תנה לו כמן שנתנה לך, ויצו ה' והחזקת בו פירוש שיתחזק לשוב בתשובה להשיבו למכונו, כי אין לך דבר המעמיד לרוח החיני במקום גבוה כתשובה:

ואמר גר ותושב. דע כי אמרו יודעי נסתרות לה' {קט"ז ק"ג} כי יש בחינת נפשות שה' מביאם באדם בסוד העיבור לסיבות ידועות, יש שבאים להתגורר עם האדם בעשותו איזה מצוה כדי להשתתף במעשה וזוכה בזה, ויש שבאה ומתישבת לסיבות מופלאות אשר הפליא ה' בתיקון הנפשות, וכנגד שניהם אמר גר ותושב וחי עמך כנגד ב' הנפשות הבאים שלא מדעתו כשהוא מתחזק לשוב בתשובה, ויהיה עוד שלא יחשיך אור רוחו והגרים אתו, והוא אומרו אל תקח מאתו מת שיש בו ובמה בנשך ובמרבית כאשר אבאר בסמוך, ויראת מאלהיך פירוש כי מאורו חלק הנפשות הטהורות השיב לו פקדונו, ומבקש עוד וחי אחיך עמך שיחזיר הנפש בתוספות חיות באמצעות עבודת הקודש אשר ציווה ה', והגם שאמרו תנה לו כמו שנתנה לך, זה צד ההסתפקות, או לפי מה שפירשתי בספרי חפץ ה' {קט"ז ק"ג} כי כשיתנה לה' כמו שנתנה לו בזה היא מתעלית ומוסיפה חיים ואור עליון ועיין שם:

את כספך לא תתן לו בנשך ובמרבית לא תתן אכלך: {כ"ה ל"ד}.

ואמר את כספך וגו'. כאן פירש מה הוא הנשך והתרבית אשר מחשיכים אורו, את כספך הם הדברים שהאדם כוסף בעולם הזה לדברים הנדמים, לא תתן לו בנשך כי כשאדם משלים תאות נפשו הבהמית ומטעים רוחו מכסופיו הוא נשך בזה ומטיל בו ארס החטא, ואמר ובמרבית לא תתן אכלך פירוש אפילו אכלך שהוא דבר שהורשית לאכול לא תרבה בו, כי כשאדם הולך אחר גרונו ויטה גבול התאוה שבו למותרות בזה יחשיך אור הנפש כי כשזה קם זה נופל כשמתרבה תאבון המורגש מתמעט תאבון הרוחני, והוא מאמר הכתוב {מט"ז י"ז} צדיק אוכל לשובע נפשו, לא להנאת ההרגש, ואומרו אני ה' וגו' פירוש והגם שאני אומר לכם להוציא אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען לא לאכול מטובה ולשבוע מפריה הוא התכלית אלא להיות לכם לאלהים הוא עיקר הארץ, ואמרו ז"ל בתורת כהנים וז"ל כל היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים:

וכי ימוך אחיך עמך ונמכר לך לא תעבד בו עבדת עבד: {כ"ה ל"ט}.

וכי ימוך אחיך וגו'. פרשה זו תרמוז למה שאמרו ז"ל בספר זוהר {מקו"ט י} כי ה' צוה לשר אדום שהוא ס"מ שלא יתנהג באכזריות עם ישראל, והוא אומרו כי ימוך אחיך על דרך אומרו {מלכ"א ו} הלא אח עשו ליעקב, עמך פירוש נמיכותו ועניותו הוא לצד היותו עמך שנתלוה לדרכיך הרעים, ונמכר לך על דרך {שמי"ג ג} חנם נמכרתם ודרשו בספר זוהר {מ"ט ק"ח} כי בחינת ס"מ תקרא חנם, שגלות החל הזה הוא לאדום זכור ה' לבני אדום, ויצו ה' לא תעבד בו עבדות עבד על דרך אומרו {ויכ"ד י"ז} העבד ישראל וגו', אלא כשכיר כתושב יהיה וגו', לצד שיש בישראל ב' בחינות, המון העם ויושבי בשבת תחכמוני {ש"ס י"א}, ותמצא שהגם שישראל מעלין מסים וארנוניות אין לומדי התורה בכלל דכתיב {מכ"א ל"ג} והם תוכו לרגלך ואמרו ז"ל {ב"מ כ} וכו', וכתוב {פס"א ו} מנדה בלו והלך לא שליט וגו', כנגד ההמון עם אמר כשכיר שהם מכורים בעד עונותיהם, וכנגד הצדיקים אמר כתושב שאינם אלא יושבים בין האומות

כי ימוך אחיך ומכר מאחוזתו ובא גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו: {כ"ה כ"ה}.

כי ימוך אחיך וגו'. פרשה זו תרמוז ענין גדול והערה ליושבי תבל, כי ימוך על דרך אומרו {קט"ז י"ח} בעצלתים ימך המקרה, ואמרו ז"ל {פסטי"ז ז} עשיתם לאותו שנאמר בו {פסלי"ז ק"ז} המקרה במים עליותיו מך, כי כשהתחתונים מטין מדרך הטוב מסתלקים ההשפעות ומתמסכן עמוד הקדושה, כי העיקר תלוי בהתחתונים, ואמר ומכר מאחוזתו ירצה על המשכן משכן העדות אשר הוא אחוזתו ית' שבו השרה שכירתו ובעונותינו נמכר הבית ביד האומות, וכמאמר ז"ל {מלכ"א פסלי"ז ע"ט} בפירוש פסוק מזמור לאסף באו גוים וגו', והודיע הכתוב כי גאולתו היא ביד הצדיק אשר יהיה קרוב לה' על דרך אומרו {פסלי"ג ג} בקרובי אקדש הוא יגאל ממכר אחיו, כי האדון ב"ה יקרא לצדיקים אח כביכול דכתיב {פסלי"ז ק"ג} למען אחי ורעי, והגאולה תהיה בהעיר לבות בני אדם ויאמר להם הטוב לכם כי תשבו חוץ גולים מעל שלחן אביכם ומה יערב לכם החיים בעולם זולת החברה העליונה אשר הייתם סמוכים סביב לשלחן אביכם הוא אלהי עולם ב"ה לעד, וימאס בעיניו תאוות הנדמים ויעירם בחשק הרוחני גם נרגש לבעל נפש כל חי עד אשר יטיבו מעשיהם, ובוה יגאל ה' ממכרו, ועל זה עתידין ליתן את הדין כל אדוני הארץ גדולי ישראל ומהם יבקש ה' עלבון הבית העלוב:

ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא כדי גאלתו: {כ"ה כ"ו}.

ואומרו **ואיש כי לא יהיה לו גאל.** על דרך אומרו ז"ל {פסל"ג י"ג} אין איש אלא הקדוש ברוך הוא דכתיב {שמו"ט י"ג} ה' איש מלחמה, כשלא יהיה לו גואל כי אין איש שם על לב אין מנהל ואין מחזיק ביד אומה ישראלית להשיבה אל אביה, אל תאמר כי ח"ו אבדה תקוה, אלא והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו, אמרו ז"ל {פסל"ג י"ג} כי היסורין והגלות הם תקון האומה להכשירה, והוא מה שרמזו והשיגה ידו על דרך אומרו {מכ"א כ"ג} יד ה' היתה בם שהיא מדת הגבורה החובטת באומה בגלות המר, ובאמצעות זה ישיג למצוא כדי גאולת הבית:

וחשב את שני ממכרו והשיב את העדף לאיש אשר מכר לו ושב לאחוזתו: {כ"ה כ"ז}.

ואומרו וחשב וגו'. הנה לצד שהמכר הוא בעונותינו כאומרו {שמי"ג ו} הן בעונותיכם נמכרתם והעון הוא חוב על האדם, בשעת קריעת השטר צריך לעשות חשבון החוב שעליו ולפרוע הנשאר, והוא אומרו **וחשב את שני ממכרו** השנים שנשאר הבית מכור ויתנכה לפי שיעור השנים מעונות ישראל, והעודף ישיב על דרך אומרו ז"ל {יומ"א פ"ז} במשפטי התשובה ותיקוניה תשובת המשקל אם אדם נהנה מהעון יסגף עמו כשיעור מה שנהנה מהחטא ובוה יפרע חובו, וכמו כן יעשה אדון העולם כשיתקרב זמן הגאולה, והוא מאמר ז"ל {פסל"ג י"ג} שיהיו חבלי משיח, ובוה ושב לאחוזתו פירוש חוזר אל הקדוש ברוך הוא, גם על ישראל על דרך אומרו {מכ"א ג} ושב ה' את שבותך ואמרו ז"ל {מגיל"א כ"ט} ישיב לא נאמר אלא ושב וגו':

ואם לא מצאה ידו די השיב לו והיה ממכרו ביד הקנה אותו עד שנת היובל ויצא ביובל ושב לאחוזתו: {כ"ה כ"ז}.

ואומרו ואם לא מצאה ידו די השיב וגו'. פירוש אם יראה האדון כי אין כח בעם לסבול חבליים עוד ורבו חובותיהם למעלה ראש ואפס בהם כח הסבל, והיה ממכרו עד שנת היובל שהוא זמן המוגבל לגאולה בעתה, ואז יוצא ביובל ושב לאחוזתו כי קץ הגלות ישנו אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים ח"ו:

ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה והייתה גאלתו עד תם שנת ממכרו ימים תהיה גאלתו: {כ"ה כ"ט}.

ואיש כי ימכר. אחר שאמר ענין מכר הבית חזר הכתוב לתת טעם לדבר איך יהיה הדבר הזה שימכרו ה' אחוזתו בית הבחירה, והוא אומרו ואיש זה הקדוש ברוך הוא, כי ימכור בית מושב פירוש בית שבו מושב אלהים זה בית המקדש, עיר חומה זו ירושלים דכתיב {פסלי"ז ק"ט} ירושלים הרים סביב לה, אמר הטעם הוא והייתה גאולתו שבאמצעות זה אדרבה נגאל, על דרך אומרו ז"ל {מלכ"א פסלי"ז ע"ט} בפסוק מזמור לאסף וגו' שהשליך ה'

בגלות אבל אין עליהם משא מלך:

ואומרו עד קנה סיוכל הוא גבול הגבול כידוע יעבוד עמך, ומודיע ה' כי סוף סוף יצא מעמו דכתיב ויצא מעמך, הוא ובניו פירוש הניצוצים המתבררים באמצעות היותם עמו והוא סוד הגלות, שאם לא כן למה לא ייסרם ה' שבשט מוסר שם בארצם ובנחלתם אלא אחד מהטעמים הוא כדי שיבררו הניצוצות של הקדושה במין הארצות כי כל מקום ומקום שימצאון שם ישראל באמצעות היסורין והתורה והמצוות הניצוצות מתבררים מעצמם, והוא סוד אומרו (קס"ח) עת אשר שלטה האדם באדם לרע לו. ואם תאמר אם כן אם לא היו ישראל חוטאים וגולים מי היה מברר המתבררים עתה בתפוצת ישראל, דע כי אם לא היו ישראל חוטאים היה להם כח לברר ניצוצות הקדושות במקום שהם מכל המקומות אשר באו שם, מה שאין כן אחר חטאם דחלש כחם ולואי שתשיג ידם במקום עצמו אשר שם הניצוצות, ואמר ושב אל משפחתו כי בבא הגואל יטע ה' בתוכנו אורו יתברך אשר שם הוא משפחת עם בני ישראל, גם יקומו שוכני עפר וישבו כל אחד אל אחוזת אבותיו הוא אור עולם בית המקדש כוננו ידיו יתברך לא תרדה בו בפרך ויראת מאלהיך, ומצד דבר זה יתחייב מיתה ס"מ לעתיד לבא כמאמרם ז"ל (סוכה נ"ג) שהרי הוא מותרה ועבר מצות ה':

כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' אלהיהם: {כ"ה נ"ה}

כי לי בני ישראל עבדים וגו'. צ"ד למה כפל לומר עבדים עבדי הם, ונראה כי יכוין לומר על זה הדרך כי לי בני ישראל עבדים מעיקרם קדושים מבטן ומהריון בשורש נפשותם הגם שלא היה מוציאם ממצרים, וכל זה למה שממנו ואליו, אבל מה שמהם לחייבם להחזיק את עצמן לעבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים שהוא טעם מוכרת להם ומחייב להתייחס להם שם עבדות:

אני ה' אלסיכס. טעם שהתחיל הכתוב לדבר דרך נסתר כי לי וגו' עבדי הם וגמר אומר לנוכח אני ה' אלהיהם, אולי כי לצד שמצוה לקונה עבד עברי שישלחו בשנת היובל, לזה נתן לו הטעם לצד שהוא עבד ה' כאומרו עבדי הם, ולצד שיאמר הקונה כי טעם זה יוצדק לגבי העבד שלא יפקיע עבודתו וימכור עצמו לצמיתות אבל הקונה אין עליו חיוב, ומה גם אם הוא מוכר עצמו לגר תושב או לעקר הוא העובר על מצוה ה', לזה גמר אומר אני ה' אלהיהם מדבר עם הקונה שעמו התחיל לדבר בתחלת הפרשה כי תקנה ועם אותם שצוה אותם לנוכח לא ירדנו בפרך לעיניך, כי דבר מלך שלטון עליהם לקיים כל הכתוב:

אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם: {כ"ג ג'}

אותיות יט, לח, - "כדאי להקניס למח ולזכר בכל תהלוכות החיים..."

יז) עוד נתכוין לומר מה שאמרו ז"ל (קט"ז פ"ג) חשב אדם לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו כאלו עשה, והוא מאמרו אם בחקתי תלכו לשון עתיד פירוש תחשבו ללכת וגו', תשמרו גם כן תחשבו לעשות שמירה ועשיתם אותם פירוש מעלה אני עליכם כאלו כבר עשיתם אותם:

יט) עוד ירצה על דרך אומרים ז"ל (מסכתין ק"ג) שאמר הקדוש ברוך הוא לירבעם חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן וכו' ע"כ, ואמרו המקובלים כי טיול זה היא הדרגת שעשוע שאין למעלה ממנו, אשרי אנוש יזכה לו, ויאמר אדם במה יזכה ילוד אשה להדרגה זו, לזה בא המאמר כאן ואמר אם בחקתי באמצעות עסק התורה תלכו היא הליכה נעלמה מעיני כל חי שהוא הטיול, באמצעות התורה תטיילו במקומות הנעלמים:

כו) עוד יתבאר על דרך אומרים (כ"ד פ"ד) בפסוק הבט נא השמימה, שהעלה ה' לאברהם ודרך על המזלות, והוא אומרו אם בחקתי תלכו פי' חקתי על דרך אומרו (ימ"ג ז') חקות שמים וגו', אם בהם תלכו כמו (פסל"ג י"ג ז') קום התהלך בארץ, תנאי הוא הדבר ואת מצותי תשמרו, כי באמצעות קיום המצוות הוא שולט ודורך על המזלות, והן הנה שבהם זכה אברהם לבחינה זו, ואומרו ועשיתם אותם, צדק יקראהו לרגלו (קט"ז)

מ"א) ואמרו ז"ל (קט"ז פ"ד) שאמר לו הקדוש ברוך הוא מאי דעתך דקאי צדק וכו' ע"כ, הרי שמעריך המזלות בסדר הנאות לו ויוליך מזל ממקום למקום, והוא אומרו ועשיתם אותם פירוש לחקתי תתקנו אותם בסדר הנאות לכם, והוא מאמרם ז"ל (קט"ז פ"ד) אין מזל לישראל פירוש הם שולטים בו. או יאמר ועשיתם אותם על דרך אומרו (קט"ז פ"ד) כי כאשר השמים החדשים וגו' אשר אני עושה עשיתי לא נאמר אלא עושה מלמד שעל ידי עסק התורה והמצוות נבראים שמים חדשים (חזק מ"א פ"ג), והוא אומרו ועשיתם אותם:

כז) עוד יתבאר על דרך מה שאמרו במסכת שבת דף קנ"ו מאן דאתיליד בנוגה יהי זנאי, עוד שם אמרו כלדאי לאימיה של רב נחמן בר יצחק שבנה יהיה גנב וכו' יע"ש, הרי שהמזל יפעיל באדם פועל עשות הרע, וחש ה' כי יאמר אדם כי כשיש המזל מגיד על רשע הנולד בו אין בידו לתקן ואנוס הוא ופטור מהעונש, לזה אמר אם בחקתי שהם המזלות תלכו פירוש יסובבו אתכם הלך בדרך לא טוב אינכם פטורים בטענה זו, אלא ואת מצותי תשמרו על כל פנים אתם חייבים, ויש תיקון למזל, וכמעשה שעשתה לו אמו של רב נחמן, והוא אומרו ועשיתם אותם:

כח) או יאמר על דרך אומרים במסכת שבת (קט"ז פ"ד) מאן דאתיליד במזל מאדים אושד דמא אמר רבי אשי או אומא או גנבא או טבחא או מוהלא ע"כ, והוא אומרו אם בחקתי תלכו שהם חקות השמים שהם המזלות, ואת מצותי תשמרו שהם שחיטה מילה בזה אתם עושים מה שמראה במזלות בדבר מצוה, והוא אומרו ועשיתם אותם:

כט) עוד יתבאר על דרך אומרים ז"ל (פסלי פ"א פ"א) שצריך האדם ללמוד מוסר מחקות השמים שאין משנים את תפקידם וששים ושמיים לעשות רצון הבורא, והוא אומרו אם בדרך חקתי שהם חקות שמים וארץ המתמידים לעשות רצון קונם בשמחה בלא שינוי תלכו, בזה גם אתם מצותי תשמרו שלא תעברו עליהם ותעשו את שישנם בעשה, כי תאמרו ומה אלו שאין להם שכר ועונש כן, אנו על אחת כמה וכמה:

ל) עוד ירצה אם בחקתי על דרך אומרים (פסל"ג פ"ג) אם אין קמח אין תורה וכו' ופרשתיהו במקומו שירצה לומר אם אין קמח אם אתה רואה שעצר ה' (השמים) ואין קמח הטעם הוא משום אין תורה, כאומרו (מנ"ס י"ג ז') יערוף כמטר לקחי פירוש כשיעור המוכן הבא מן הגשמים יהיה לקחי, וכשאיין לקח יעצור ה' השמים, ואומרים אם אין תורה אין קמח פירוש כשאיין תורה בודאי שלא יהיה קמח כי יעצור ה' שמי, והוא אומרו אם בחקתי פירוש כשיעור חקתי שהם חק המזונות, תלכו פירוש אם אתם רוצים לתת לכם חקכם שהם המזונות צריכים אתם כמו כן לקיים המצוות, והוא אומרו ואת מצותי תשמרו על דרך אומרו יערוף כמטר לקחי כשיעור המטר שהוא המזון צריך שתהיה העבודה, ואומרו ועשיתם אותם פירוש יעשו כדי שיתמיד ה' המעשה לתת חקם:

לז) עוד יתבאר הפסוק על כללות המצוות על זה הדרך לצד שיחשוב אדם כי עיקר המצוות ותועלייתם אינו אלא למי שידוע עקרון וטעמן אבל עשית מצוה בלא ידיעת טעם הרי הוא עושה מעשה שאין בו ממש כגוף בלא נשמה ותמצא שכן כתבו בשם הרב האר"י ז"ל (ליקוטי מו"ק פ"ק) כי מעשה בלא כונת הדבר הוא ככלי ריק שהעיקר הוא המחשבה, ולזה בא מאמר ה' כאן אם בחקתי תלכו פירוש אם האדם יעשה המצוה בכונה זו לצד אשר חקק ה' ב"ה תועיל להם כוונה זו כאלו קיימו המצוות כמו שנתכוון ה' עשות, והוא אומרו ואת מצותי תשמרו בכינוי אל המצוה שהוא בכל כוונותיהם וסודותיהם, ולצד שיאמר אדם אם כן כיון שהקדוש ברוך הוא יקבל דבר זה לצד הרצון שבאדם הגם שלא נתכוון אם כן גם לא יעשה דבר ויתרצה בדעתו עשות ויועיל הרצון גם בהעדר המעשה, תלמוד לומר ועשיתם אותם תנאי הוא הדבר שיעשה מה שיש בידו וה' יגמור בעדו:

לט) עוד יתבאר על דרך אומרים (פסל"ג פ"ג) כתת נחש הנחושת וכו' ואמרו בגמרא שם לצד שהיו תועים אחריו, והנה ענין נחש הנחושת הוא חוקה אשר חקק ה' והביט אל נחש וגו' וחי (פסל"ג פ"ג) והרשה אותם עשות כן, והוא מאמר אם בחקתי שהוא להביט אל נחש הנחושת תלכו, תנאי הוא הדבר ואת מצותי תשמרו אבל אם לא, אין כאן חוקה ויכול חזקה לכתתו ובוזה ועשיתם אותם לכל יטעו אחריו:

לעילוי נשמת
הרה"ח ראובן בן הרה"ח ישראל עוזר קליין זצ"ל
נלב"ע בחג השבועות תשע"א